

LUND UNIVERSITY

Ingvar Carlson var en nyliberal pionjär

Jonung, Lars

Published in:
Dagens Industri

2023

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Jonung, L. (2023). Ingvar Carlson var en nyliberal pionjär. *Dagens Industri*.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Socialdemokraternas tidigare ledare Ingvar Carlsson underskattar sin nyliberala pionjärinsats. ”Har han inte förstått vad han sysslat med som statsråd och statsminister?”, frågar sig professor Lars Jonung.

Ingvar Carlsson var en nyliberal pionjär

Nyligen har Ingvar Carlsson publicerat en sympatisk liten bok om sitt förhållande till döden, ”I sällskap med döden”. Här ser den tidigare socialdemokratiska statsministern tillbaka på sitt liv ur ett annat perspektiv än det som återkommer i den sedvanliga självbiografien av politiker. Läsaren får följa hur tragiska tillfälligheter har påverkat hans liv – från barndomen i Borås till tiden som pensionär. Det blir också exposé över hans politiska gärning. Den präglas framför allt av mordet på Olof Palme. Då tvingades statsrådet Ingvar Carlsson att ta över posten som statsminister.

Publiceringen av boken har följts av en rad intervjuer med Ingvar Carlsson i press och media. I Di Weekend den 2 juni får han den fundamentala frågan: ”Om du ska vara självkritisk: vilket ansvar har du själv för att Sverige ser ut som det gör i dag?”

Här svarar Carlsson: ”Det jag själv är mest missnöjd med är att jag underskattade hotet mot den svenska modellen från nyliberalismen”. Svaret finner jag förbluffande. Har inte Carlsson förstått vad han sysslat med som statsråd och statsminister?

Ingvar Carlsson är ju den ledande socialdemokrat som varit med om att genomföra den nyliberala omvandlingen av Sverige under de senaste årtiondena, en resa bort från den svenska modell som hans företrädare Tage Erlander och Olof Palme är kopplade till.

Låt mig ta upp fyra centrala reformer som alla bär nyliberalismens signum, det vill säga åtgärder med målet att stärka den fria prisbildningen och konkurrensen på öppna marknader. Medlet är att avskaffa konkurrens-hämmande regleringar och kontroller över priser och kvantiteter. Dessa åtgärder genomfördes under Carlssons tid vid makten, de flesta när han var statsminister.

Den första och kanske mest grundläggande nyliberala reformen ägde rum i november 1985. Då slopades, efter starka påtryckningar från Riksbanken, regleringen av den inhemska kapital- och kreditmarknaden. Räntesättningen och kapitalflödena inom Sverige blev fria efter 40 år av hård socialdemokratisk kontroll och styrning. Systemet hade använts för att gynna socialdemokratiska projekt som det så kallade miljonprogrammet och Allmännyttan samt S-märkta företag och organisationer som HSB och Riksbyggen. Samtidigt vanlottades övriga sparare och investerare, i synnerhet det privata näringslivet.

Den andra nyliberala reformen

BRÖT MED ARVET. Ingvar Carlsson vill inte erkänna sin brytning med arvet från sina beundrade föregångare Tage Erlander och Olof Palme genom att öppet deklarerat att han medverkat till nyliberala reformer på bred front. Det skulle vara att slakta den socialdemokratiska självbilden rörande den svenska modellens förträfflighet, skriver Lars Jonung.

FOTO: JOEY ABRAIT, JAN COLLISÖO

kom 1989 då valutaregleringen togs bort. Den hade införts under andra världskriget. Först nu, femtio år efter krigets utbrott, kunde kapital på nytt strömma fritt över Sveriges gränser. Därmed tappade socialdemokratin kontrollen över företagets placeringar utomlands och över utländska företagsinvesteringar i Sverige.

Inte nog med det. Valutaregleringen var grundbulen i den svenska modell som gav makt åt socialdemokratin. Den var nämligen basen för högskattesamhället. Företag och privatpersoner var inlåsta bakom valutaregleringens murar och utelämnade åt en ambitiös eller destruktiv fördelningspolitik, beroende på vilka värderingar man lägger på marginalskatter som lätt kunde ligga kring 80 procent för medelklassfamiljer.

Tyvärr genomfördes den finansiella avregleringen under så ansvarslösa former att följden blev en finansiell bubbla – en explosion i krediter. Här hade Ingvar Carlsson turen att kunna överlämna den tickande krisbomben till den borgerliga regeringen som tillträdde efter valet 1991 under Carl Bildts ledning.

Trots heroiska försök med höga räntor och ett krissamarbete mellan regeringen och oppositionen tvingades Riksbanken överge den fasta kronkursen och övergå till rörlig växelkurs hösten 1992.

Den rörliga kronkursen är ett tredje avgörande steg mot nyliberalismen. En rörlig växelkurs ger fritt spelrum för marknadskräfterna att bestämma växelkursen. Redan 1953 hade Milton Friedman, en av nyliberalismens främsta företrädare, argumenterat för en rör-

Lars Jonung.

”Som skicklig general har Carlsson kommenterat reträtten bort från det slutna samhället”

lig växelkurs. Nu kom det svenska växelkurssystemet att bygga på just en nyliberal lösning – till skillnad från det arrangemang som socialdemokratin värnade om under hela sitt tidigare maktinnehav.

När Ingvar Carlsson återkom som statsminister efter valet 1994 hade han möjligheten att återinföra en fast kronkurs. Men så blev inte fallet trots att beslutet om det svenska växelkurssystemet var en fråga för regeringen och riksdagen, inte för Riksbanken.

Inte nog med det; den socialdemokratiska resan mot nyliberalismen fortsatte under Carlssons återkomst till makten. Som ett fjärde steg vill jag räkna att Riksbanken gjordes självständig gentemot regeringen. Oberoende institutioner är ett inslag i nyliberalismen. Tidigare hade Riksbanken varit ett underkontor till det S-styrda finansdepartementet.

Listan över nyliberala reformer under Carlssons år vid makten kan göras längre, mycket längre. Men jag stannar här.

Varför blundar då Ingvar Carlsson för sin avgörande roll i det nyliberala systemskiftet? Han har ju uppenbarligen inte ångrat sin nyliberala politik – i så fall skulle han vridit den politiska klockan tillbaka till tiden med en hårt S-reglerad och därför slutet svensk ekonomi.

Jag tror inte Carlsson är okunnig om sin roll som nyliberal föregångsman. I botten har han ju en rejäl skolning i nationalekonomi, dessutom inhämtad i Lund. Han har varit så kallad framtidsminister och då haft goda möjligheter att sätta sig in i vår samtids idéströmningar.

Min tolkning är att han inte vill erkänna sin kontrarevolutionära brytning med arvet från sina beundrade föregångare Tage Erlander och Olof Palme genom att öppet deklarerat att han medverkat till nyliberala reformer på bred front. Det skulle vara att slakta den socialdemokratiska självbilden rörande den svenska modellens förträfflighet.

Det vore liktydigt med att tydligt kungöra att S-partiet varit på fel väg från början – nämligen på en socialistisk och korporativistisk väg byggd på isolationism och marknadsfientliga regleringar. En sådan modell kräver den politiska kontroll över finansmarknaderna som avskaffades under Carlssons tid som ansvarig politiker.

Hur bör då Carlssons insats tolkas på ett mer balanserat sätt – ett sätt som kanske också kan accepteras av socialdemokratin? Här vill jag utnämna honom som återtagets mästare. Han insåg att i en alltmer globaliserad värld går det inte att isolera Sveriges ekonomi och finansiella system från omvärldens. Ett ja till globaliseringen krävde ett slut på de regleringar som S-politiken byggt upp och vilat på sedan 1930-talet och andra världskriget. Till bilden hör att Carlsson var den S-politiker som drev igenom ett svenskt medlemskap i EU – ytterligare ett viktigt steg bort från den traditionella svenska S-modellen.

Som skicklig general har Carlsson kommenterat reträtten bort från det slutna samhället genom att ge upp motståndet mot en fri kapital- och valutamarknad. I stället har han omgrupperat sina politiska styrkor till försvaret av de två inhemska områden där S-politiken fortfarande styr och har sin maktbas: bostadsmarknaden och arbetsmarknaden. Här härskar fortfarande marknads-hämmande regleringar i form av hyresreglering och kollektivavtal som direkt är riktade mot kärnan i liberalismen – gammal som ny – nämligen rätten för den enskilde medborgaren att fritt ingå sina avtal.

Dessa områden är inte direkt utsatta för internationellt omvandlingstryck och global konkurrens. Därför kan S-makten bara hotas inifrån av politiska motståndare, inte av externa krafter. I dagens politiska landskap har S-partiet fått ett nytt stöd som hejdar liberaliseringen, nämligen Sverigedemokraterna. De är inte några nyliberala anhängare av marknadshyror eller fri lönebildning. Så efter sin nyliberala pionjärinsats behöver Carlsson knappast oro sig längre för det nyliberala hotet.

LARS JONUNG

professor emeritus i nationalekonomi, Lunds universitet